

Едуард МИТНИЦЬКИЙ

“ТЕАТР – ОФІЦІЙНИЙ ДЕРЖАВНИЙ БОМЖ...”

Проблеми сучасного театру і режисури – предмет розмови з практиком, аналітиком, теоретиком, філософом театру; професіоналом, що має досвід роботи в багатьох театрах України та за кордоном; людиною, яка, майже 25 років тому створила свій театр. Наш співрозмовник – свідок та учасник театрального процесу радянських часів, невгамовний та невтомний борець сучасного театру, художній керівник Київського театру драми і комедії на лівому березі Дніпра, народний артист України професор Едуард Маркович Митницький.

Творчий досвід цього режисера – це понад 140 постановок у різних країнах світу. Україна, Росія, Латвія, Литва, Чехія, Словаччина, Болгарія, Німеччина – далеко не повна географія його вистав. Роботи з видатними майстрами сцени, серед яких Л. Бахштаєв, В. Халатов, М. Водяний, П. Куманченко, Н. Копержинська, В. Улік, Є. Опалова, Б. Романов, П. Морозенко, В. Івченко, Л. Сатосова, Г. Ніколаєва, А. Роговцева, Ю. Ма-жуга, В. Заклунна, В. Горянський, О. Гетьманський... Серед постановок – вистави, які вже стали радянською театральною класикою. “Варшавська мелодія” Л. Зоріна (спектакль грали 811 разів), “Марія” А. Салінського, “Людина зі сторони” І. Дворецького, “Драма в учительській” Яр. Стельмаха, “Варвари” М. Горького, “Ревізор” М. Гоголя, “Пізня серенада” О. Арбузова, “Скрипаль на даху” Дж. Бока, Дж. Стейна, “Дивна місіс Севідж” Д. Патріка, “97” М. Куліша, “Диктатура” І. Микитенка, “Дай серцю волю...” М. Кропивницького, “Дума про Британку” Ю. Яновського, “Гамлет” В. Шекспіра, “П’ять пудів кохання” (“Чайка”) А. Чехова..., а також вистави “Так закінчилося літо” І. Шоу, “Я вам потрібен, панове!” (“На кожного мудреця доволі глупоти”) О. Островського, “Живий труп”, “Анна Кареніна” Л. Толстого є своєрідною візитною картою сучасного театрального життя столиці, у них грають найвідоміші київські актори.

... Час, у якому ми живемо, дуже активно впливає на формування **особистості** молодого **режисера** в контексті середовища і часу. Глибинний, таємний зміст драматичних творів дедалі менше цікавить режисерів. Процес проникнення у цей зміст доволі важкий, і потрібно мати досвід прожитих років, щоб досить переконливо прочитати п'єсу, побачити власну інтерпретацію цієї п'єси. Адаже досвід молодого людини неадекватний досвіду письменника. Але потреба в інтерпретації, у своєрідності сценічних пропозицій, а не в ілюстрації – це один з основних показників приналежності до професії режисера. Поверхова увага до автора породила, на мій погляд, як виправдання, термін “ігровий театр”. Та хіба є “неігровий театр”? Цей термін, очевидно, дає своєрідне право не проникати у філософію, соціальні глибини, у політичний всесвіт твору...

... Проблеми режисури починаються з проблем нашого життя. Як у житті формується, виписується людина, її характер, інтелект? Звідки приходять люди, які займаються такою інтелектуальною і всеохопною професією, як режисер? Вони народжуються в сучасному світі, де все вирішують два формотворчі моменти – кримінал і телевізор. Режисер – це людина, яка зобов'язана орієнтуватися не тільки в усіх проявах літератури і мистецтва, а й у проявах самого життя. Що таке обдарування? Обдарування – це поєднання чуття і знання. ... Власне, немає в житті сфери, у якій режисер не повинен би відчувати процесу, динаміки, її “композиції”. Він може бути далекий від банківсько-менеджерського чи “бізнесово-спекулятивного” світу, але розумітися на ньому режисер зобов'язаний. Усе це – факти життя. І саме фактами життя в максимально парадоксальному поєднанні займається театр і режисура зокрема. Тому режисер повинен бути надзвичайно зацікавленою професійною людиною.

– ... Зацікавленою в чому?

– ... Передусім у пізнанні... Що таке режисура? Ти в оберемок схопив світ і тягнеш його до себе. І чим більший цей оберемок, тим більше можливостей його пізнати. Прагнути пізнання – це одна з перших обов'язкових професійних якостей режисера.

Але жага пізнання завжди в конфлікті з людськими можливостями... Можливо, тому режисура звучується у своїх інтелектуальних категоріях. Адаже режисер зобов'язаний мислити широко. Режисура є категорією і політичною, але це не ідеологічне поклоніння, не колінкування перед ідолом. Політика – це світова інтрига. Інтрига – пружина драматургії. Режисер мусить досягнути нескінченні хитросплетіння в суспільстві. А суспільство наше до краю політизоване. У світі зараз йде жорстока боротьба за владу, в яку втягується дедалі більша кількість людей, що мимоволі пронизує всі життєві процеси. У мистецтві зараз чимраз менше й менше інтелігентних людей. Постійні публікації компроматів (які, безперечно, часто відповідають істині), щоденні повідомлення про вбивства позбавляють суспільство душевної стабільності і віри. Це впливає на сприйняття новим поколінням досвіду попереднього – як у мистецтві, так, можливо, і в науці.

– Чи вважаєте Ви, що телебачення створює сьогодні серйозну конкуренцію для театру?

– Я так не вважаю. Що в нас робиться на телебаченні? Ситуацією керує, так би мовити, знаменита повоєнна доктрина Алана Далласа: відбувається поступове обдурювання, моральне пограбування людей. Те, що ми бачимо сьогодні на телеекрані, – потоки крові, насильств, – це інтелектуальне знищення людини. На жаль, у недавньому минулому інтелект був потрібен тільки задля прославлення влади, для її зміцнення й озброєння. У всіх інших випадках інтелект владі не був потрібен. Між владою й інтелектом завжди точиться війна. Хтось влучно зазначив: “Поети погано уживаються з королями, але ховають їх разом...”

– І яке ж становище театру у всій цій круговерті?

– Сьогодні воно абсолютно принизливе. Театр – офіційний державний бомж. Ми в Києві, до речі, почувася не найгірше, – театр кївська влада підтримує. А що робиться навколо? Три чверті театрів здають в оренду, грають по одній виставі на тиждень... Однак потрібно зрозуміти: знову конче, вкрай необхідне **просвітництво** для суспільства, для держави, яка щодень, щохвилини втрачає духовні й моральні цінності, що накопичувалися упродовж віків. Потрібно мати волю, віру не в щохвилиний шурхіт здичавілих шанувальниць, а в необхідність обов'язкової божої ін'єкції в заражену сучасним мракобіссям душу людини... На що нас штовхає масовий попит? Чи треба нагадувати, що наші шоу, наче фігові листки, ледь приховують наші “соромні місця” – убогі театральні бюджети! Я не кажу вже про головне – про синтетичну підготовку артистів до професійної, так би мовити, вокально-танцювальної відвертості... Все це, як висловлювався Товстоногов, “МХАТ для бідних”. І якщо театр тримається на рівні ватерлінії, йому потрібно ставити пам'ятник. Сьогодні Україна – країна, що розбещується. Розтління, аморальність стає хворобою століття. І в цьому середовищі мусить виживати театр. У цьому середовищі мусить він діяти! У цьому середовищі він намагається утверджувати категорії вічні, а не звеселяти “всесвітній галоп наживи”, що стрімко наближає духовний кінець суспільства. ... Нашій владі потрібна програма, у якій були б визначені зміст і мета мистецтва. Я цієї програми не знаю. Думаю, що зараз її ніхто не знає.

– Для створення подібної програми потрібен інтелектуальний, творчий, людський потенціал, якого, як бачимо, сьогодні немає...

– Держава і суспільство не створюють ані моральних, ані матеріальних умов заради підвищення цього потенціалу. Здається, що театр взагалі нікому не потрібний. У кращому випадку, хіба тільки людям малого і середнього достатку. Тим, хто править бал, потрібні більярд, сауни, ресторани, нічні клуби... Їм здається, що вони вершители долі, що вони захопили весь життєвий простір. Як вони їздять на своїх іномарках? Вони просто здивовані, чому вся “дрібнота” крутиться в них під ногами! Рівень культури в країні розпізнати дуже легко – досить звернути увагу на дорожній рух: у нашій країні процвітає хамство.

Лариса Кадочникова - Поліна, Валерій Сівач - Дорн у виставі "П'ять пудів кохання" за А. Чеховим, режисер Едуард Митницький, Театр ім. Лесі Українки

Не можна ж бути на дорозі хамом, а в інших випадках джентльменом...

– То що ж Ви скажете про рівень критики, журналістики, рівень інтелекту тих, хто намагається віддзеркалювати і фіксувати театральний процес?

– Низький, насамперед у номінації культури, виховання, професійної етики. Критики теж повинні вижити. На жаль, будь-якою ціною! Пишуть самовпевнено: або насміхаються, або відверто грубіянять, у кращому випадку – переказують зміст або жонглюють запозиченими з різних мов термінами, безмірно захоплені самі собою. Дивно, але ті, хто пише про театр, у найжорстокішому конфлікті з ним, іноді по суті, але найчастіше за формою.

– А сучасне молоде покоління режисерів?

– Це, так би мовити, "нерозпізнаний літаючий об'єкт". Вони вигадують свій світ, але при цьому не мають реального підґрунтя. Вигадують іноді добре, іноді, на жаль, примітивно, іноді бавляться, наче діти в пісочку, не звертаючи увагу на те, що, власне, обслуговують нових "демократичних" грабіжників... Молоді режисери надають

перевагу штучарству. Претендуючи на своєрідність погляду, на концептуальність, філософічність, прагнучи не відстати від "новітніх модифікацій", імітують метафору і сценічний парадокс, пропонують багатозначні формальні і змістово порожні пластичні й технологічні ефекти... І молодь, і середнє покоління режисерів остерігаються побачити світ у його драматичному, трагічному ракурсі. Звичайно, можна протистояти злу по-різному...

– Але хіба в такій ситуації можлива розмова про професіоналізм?

– Професіонал – це не власник диплома чи навіть і звання, професіонал – це людина, що мислить особливими, непередбачуваними, узагальнено-образними й обов'язково вражаючими категоріями.

– Зараз спостерігається тенденція знецінювання звань і регалій. Але водночас бачимо й таке: публіку цікавить ім'я, звання відіграє важливу роль у державних театрах, звання одержують, ледве вбравшись у колодочки, артисти естради...Що Ви думаєте з цього приводу?

– Почну з іншого. ...Комусь спало на думку, що можна поділити художнє життя держави на національне і ненаціональне. Тоді потрібно визначити, що ж таке національне мистецтво? Народний артист Національного театру одержує одну заробітну платню, а ненаціонального театру – іншу. Виходить, вони народні артисти "різних сортів"?! Це образливо! Це не продумано... Нескінченні звання молодих артистів естради не рятують від нескінченних інтелектуальних і моральних втрат. Це стосується й науки. Національне – це довершене, вдосконалене й високодуховне! А у нас країна "народних артистів", чиновників із незрозуміло високими зарплатами та пенсіями і бізнесменів-криміналістів. Народ у нашій країні – статистики, яких, мов Фірса у "Вишневому саду", забули в замкненому будинку...

– Ви викладаєте в Театральному інституті режисуру, спостерігаєте за тими, хто приходить в інститут, за випускниками... Які вони сьогодні? Є перспектива і надія?

– Поки людина живе, бачить денне світло і зірки на небі, вона вірить і сподівається... Але... Становище кепське... Розквітає "кліпове" мислення й інтелектуальна обмеженість молоді. Держава зайнята нескінченним поділом грошей і боротьбою за владу. Безумовно, наша країна завжди була багата на таланти. Але відсутня системна організація заповнення тих моральних втрат, що відбуваються. Я не Толстой, давати рецептів порятунку світу не здатен. Просто намагаюся працювати чесно, займаюся людськими проблемами в тій драматургії, із якою пов'язаний у театрі. Своїм студентам я говорю про пріоритети людського життя з усіма його модифікаціями в суспільстві. Як звичайна людина, я вірую в те, що роблю. Розумію, що моїми зусиллями, зусиллями моїх колег латки на цей світ не поставити... Але від усвідомлення, що робиш те, у чому бачиш сенс і до чого покликаний, – у цьому жевріє надія на краще... Напевно, це і є оптимізм...

Розмовляла Любов Суботіна